

RAMUCIRUMAB – PACLITAXEL

KANKERCENTRUM

WAT VINDT U TERUG IN DEZE BROCHURE

01	Inleiding	3
02	Schema	3
03	Praktisch	4
04	Bijwerkingen	5
05	Wanneer moet ik contact opnemen met het ziekenhuis?	22

01 INLEIDING

In samenspraak met uw arts is er beslist om een behandeling met chemotherapie (paclitaxel) en een monoklonaal antilichaam (ramucirumab) te starten.

Deze therapie wordt via een infuus toegediend.

De chemotherapie wordt wekelijks toegediend op dag 1, dag 8 en dag 15. Het monoklonaal antilichaam wordt op dag 1 en dag 15 toegediend. Dag 22 wordt er geen therapie toegediend. (= rustweek). Dag 29 is de 1ste dag van de 2de cyclus. Na 2 cycli gebeurt er een herevaluatie met een gericht bloedonderzoek (met tumormerker) en radiologische onderzoeken.

De behandeling gebeurt in het dagziekenhuis BAS.

02 SCHEMA

	Generieke naam	Merknaam	Dag				Duur
			1	8	15	22	
	Ramucirumab	Cyramza®	X		X		1 uur
	Paclitaxel	Taxol®	X	X	X		1 uur (ijshandschoenen)

De toedieningstijd is niet gelijklopend aan het verblijf op het dagziekenhuis.

Bloeddruk en pols worden voor de start van de behandeling en tijdens de inloop van de behandeling gecontroleerd. Ramucirumab kan een verhoogde bloeddruk geven. Paclitaxel kan uitzonderlijk een allergische reactie geven met een plotse bloeddrukdaling en vertraagde hartslag.

U krijgt voordien ook ondersteunende medicatie via het infuus om eventuele nevenwerkingen tegen te gaan.

U dient **Methylprednisolon (Medrol®) 32 mg** te nemen de **avond vóór** de chemotoediening.

De arts zal u dit voorschrijven.

03 PRAKTISCH

Alvorens de chemotherapie toe te dienen zal er telkens **twee dagen op voorhand** een bloedafname gebeuren. U krijgt telkens het aanvraagformulier mee van de arts. Als de bloedresultaten door een extern labo bepaald worden, moeten deze dringend gemaild worden naar **labo.dklbas@uzgent.be**.

We vragen u om **één dag voor de toediening** de dagkliniek (**09 332 45 57**) telefonisch te contacteren tussen 16u en 17u. U vermeldt uw gewicht en bespreekt eventuele nevenwerkingen met de verpleegkundige.

Soms is een uitstel of dosisaanpassing van de therapie noodzakelijk bij nevenwerkingen en/of afwijkende bloedresultaten.

De behandelingen vinden plaats in dagopname op de **dagkliniek BAS ingang 12, route 1323** (3e verdieping). U hoeft vooraf **niet nuchter** te zijn, een lichte maaltijd die dag kan aangewezen zijn om misselijkheid te voorkomen.

U hoeft geen slaapkledij mee te brengen, het is een dagbehandeling.

Bij uw aankomst in het ziekenhuis moet u zich eerst aanmelden aan de kassa/aanmeldzuil in het gebouw K12 (ingang 12). Ook bij alle volgende behandelingen moet u zich daar aanmelden. Na de inschrijving mag u plaatsnemen in de wachtzaal van de dagkliniek. Een medewerker zal u daar komen halen.

04 BIJWERKINGEN

De behandeling kan een aantal bijwerkingen geven.

Al deze bijwerkingen kunnen tot een minimum worden herleid met een juiste behandeling en kunnen soms helemaal onder controle gehouden worden.

In welke mate deze bijwerkingen voorkomen, verschilt van patiënt tot patiënt. Laat u vooral niet afschrikken door verhalen van andere patiënten of verhalen van mensen uit uw omgeving. Enkel uw persoonlijke ervaringen tellen!

De laatste jaren is er veel vooruitgang geboekt bij de ontwikkeling van medicijnen om de bijwerkingen te voorkomen of te behandelen (o.a. betere antibraakmiddelen).

Er is geen relatie tussen het effect van de chemotherapie en de mate waarin u bijwerkingen ervaart. Als u weinig last hebt van de bijwerkingen wil dat dus niet zeggen dat de behandeling minder goed zou werken.

Het is zeer belangrijk zowel de arts als de verpleegkundige tijdig op de hoogte te brengen van mogelijke bijwerkingen.

Volgende bijwerkingen kan u ervaren

Paclitaxel

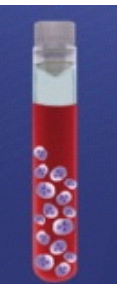
■ Daling van het aantal witte bloedcellen (neutropenie)	6
■ Daling van het aantal bloedplaatjes	8
■ Daling van het aantal rode bloedcellen	9
■ Vermoeidheid	10
■ Infuusreacties/allergische reacties	11
■ Haarverlies	12
■ Ontsteking van het mondslijmvlies	14
■ Nagelveranderingen	16
■ Perifere neuropathie	18
■ Invloed op seksualiteit en intimiteit	18
■ Vruchtbaarheidsproblemen	20

Ramucirumab

- Hypertensie (hoge bloeddruk), kan een oorzaak zijn van hoofdpijn
- Proteïnurie (te veel eiwitten in de urine)
- Problemen met de wondgenezing en ontstaan van fistels
- Arteriële trombo-embolie (ontstaan van bloedklonters die eventueel kunnen loskomen in de bloedbaan)
- Heesheid
- Slijmvliesbloedingen
- Darmperforaties (spontaan ontstaan van een gaatje in het maagdarmsstelsel)

Daling van het aantal witte bloedcellen (neutropenie)

De witte bloedcellen staan in voor de immuniteit. Een daling van het aantal witte bloedcellen kan dus tijdelijk de weerstand van uw lichaam verminderen. Het risico op infecties is dan groter. Dit wordt ook wel neutropenie genoemd.

Bij de meeste chemokuren zien we een daling van het aantal witte bloedcellen ongeveer 7 tot 12 dagen na de toediening. U kan hier zelf niets tegen beginnen. Tijdens de risicoperiode is het belangrijk om onderstaande adviezen in acht te nemen en uzelf te beschermen tegen infecties.

Voor de start van elke chemotoediening wordt een bloedafname gepland om deze bijwerking op te volgen. De witte bloedcellen herstellen zich spontaan, maar als dat nog onvoldoende het geval is, kan de behandeling soms kort worden uitgesteld. Zo krijgen uw bloedcellen meer tijd om te herstellen.

Wat merkt u mogelijks op bij een daling van het aantal witte bloedcellen?

- U heeft last van koorts ($> 38.5^{\circ}\text{C}$), zweten, koude rillingen.
- U heeft diarree, buikpijn, pijn aan de sluitspier.
- U heeft een ziek gevoel, voelt zich uitgeput, heeft hoofdpijn.
- Teken van een infectie:
 - U heeft keelpijn of afters in de mond, u hoest, u heeft een verstopte neus.
 - U heeft een branderig gevoel bij het plassen, slecht ruikende urine.
 - U heeft last van roodheid, zwelling, ettervorming (lokale infectie).
 - U heeft last van vaginale jeuk of toenemende/gekleurde vaginale afscheiding.

Het is ook mogelijk dat u helemaal geen symptomen ervaart bij een daling van de witte bloedcellen.

ADVIEZEN BIJ NEUTROPENIE

- **Meet uw lichaamstemperatuur bij rillingen of als u zich ziek voelt.
Verwittig bij koorts (vanaf 38.5°C) het ziekenhuis of uw huisarts!**
- **Voorkom wondjes en verzorg opgelopen wondjes zodat ze niet ontsteken.**
- **Draag handschoenen om in de tuin te werken.**
- **Zorg voor een goede mondhygiëne.**
- **Was uw handen regelmatig, zeker voor het eten en na het toiletbezoek.**
- **Bespreek met uw arts of u al dan niet een griepvaccin nodig heeft en wanneer dit best wordt toegediend.**

LET OP

- Vermijd contact met grote groepen mensen of zieke mensen.
- Vermijd drukbevolkte plaatsen (markt, cinema, winkels, openbaar vervoer...).
- Let op voor kinderen met typische kinderziektes. U bent op dit moment vatbaarder om ook ziek te worden.
- Ga niet zwemmen.
- Vermijd contact met uitwerpselen van huisdieren.

Bij koorts vanaf 38.5°C moet u het ziekenhuis of uw huisarts verwittigen.

Zit u nog met vragen over deze bijwerking, dan kan u contact opnemen met onze diëtisten. Meer informatie vindt u op www.uzgent.be/kankercentrum.

Meer lezen over neutropenie

<http://www.allesoverkanker.be/bijwerkingen-chemotherapie-en-hoe-ermee-omgaan#gedaald-aantal-bloedcellen>

<http://www.kanker.be/alles-over-kanker/bijwerkingen/infecties-koorts-en-witte-bloedcellen>

Daling van het aantal bloedplaatjes

Bloedplaatjes zorgen voor de bloedstolling. Door chemotherapie kunnen deze bloedcellen in aantal verminderen en stolt uw bloed minder snel. Dit wordt ook trombocytopenie genoemd.

Wat merkt u mogelijks op bij een daling van het aantal bloedplaatjes?

- Neusbloedingen duren langer.
- U heeft blauwe plekken of rode/paarse, speldenkopgrote plekjes op de huid (petechiën of puntbloedinkjes).
- U ontdekt bloed bij urineren of bloed in de stoelgang.
- U ontdekt bloed bij het hoesten of braken.
- U heeft last van bloedend tandvlees.
- U heeft meer bloedverlies tijdens de menstruatie.
- U heeft last van spontane bloedingen.
- U heeft aanhoudende of oplopende hoofdpijn.

ADVIEZEN BIJ TROMBOCYTOPENIE

- Gebruik bij voorkeur een mediumzachte tandenborstel bij het tandenpoetsen.
- Breng uw tandarts op de hoogte dat u een behandeling met chemotherapie ondergaat.
- Snuit uw neus zachtjes.
- Draag handschoenen bij het klussen of tuinieren.
- Uw menstruatie kan heviger zijn, maar kan tijdens de chemotherapie soms ook wegblijven.

LET OP

- **Probeer kwetsuren te vermijden: deze kunnen een bloeding veroorzaken.**
- **Scheer u met een elektrisch apparaat in plaats van scheermesjes.**

Als u bloed opmerkt in uw urine of spontane bloedingen heeft, moet u contact opnemen met uw arts.

Daling van het aantal rode bloedcellen

Uw behandeling kan een daling van het aantal rode bloedcellen veroorzaken. Rode bloedcellen zorgen voor het transport van zuurstof naar weefsels en organen. Een tekort aan rode bloedcellen kan vermoeidheid, duizeligheid of futloosheid veroorzaken. Dit is een bijwerking waar u zelf niets tegen kan beginnen. De bloedarmoede als gevolg van uw behandeling is tijdelijk: de aanmaak van rode bloedcellen herstelt zich spontaan.

Wat merkt u mogelijks op bij bloedarmoede?

- U voelt zich vermoeid of futloos.
- U bent duizelig.
- U bent kortademig.
- U heeft hartkloppingen.
- U ziet zwarte vlekken voor de ogen.
- U bent bleek.

Bij het optreden van bovenstaande klachten moet u contact opnemen met uw arts.

Vermoeidheid

Vermoeidheid is een vaak voorkomende bijwerking bij kankerbehandelingen. Niet alleen de behandeling, ook de ziekte zelf kan vermoeidheid veroorzaken. Vaak voelen mensen zich niet alleen lichamelijk vermoeid, maar ook op mentaal of sociaal vlak kan het u aan energie ontbreken. U kan zich ook moe voelen, zonder een (grote) inspanning te hebben gedaan.

Vermoeidheid kan helaas ook een sterke impact hebben op uw dagelijkse of sociale activiteiten. Het is dan ook geen banale klacht.

Hoe kan ik omgaan met vermoeidheid?

Streven naar een goed evenwicht tussen (licht) bewegen en rusten is belangrijk. Enkel als u zich echt ziek of uitgeput voelt, mag u zich niet forceren. Maar anders is het aangeraden om in de mate van het mogelijke in beweging te blijven. Dit hoeft niet altijd intensief te zijn: wandelen of fietsen bijvoorbeeld, de (klein)kinderen afhalen van school, boodschappen te voet doen, de auto wat verder parkeren en het laatste eindje wandelen, de trap nemen in plaats van de lift... Het kan allemaal helpen om uw uithouding en kracht op peil te houden tijdens de behandeling.

Voor meer concrete tips verwijzen we naar de **informatiebrochure** van Kom op tegen kanker **“Vermoeidheid bij en na kanker”** en <https://www.allesoverkanker.be/vermoeidheid-bij-kanker>.

Infosessies over ‘vermoeidheid en kanker’ worden in het UZ Gent georganiseerd voor u en uw familie. Vraag hierover meer informatie aan de verpleegkundige of aan het secretariaat van het Kankercentrum (tel. 09 332 55 25).

U kan ook mindfulness-sessies volgen. Die therapie heeft haar nut aangetoond bij de aanpak van vermoeidheid. Voor meer informatie kan u terecht bij Ingrid Jacobs, psychologe (ingrid.jacobs@uzgent.be of tel. 09 332 54 08).

U kan ook via onze sociale dienst informatie vragen over thuishulp. Thuishulpmedewerkers kunnen u tijdelijk ondersteunen bij huishoudelijke taken, boodschappen doen, enz.

Uw arts of verpleegkundige kunnen u met de sociaal werker in contact brengen. Meer info vindt u ook op www.uzgent.be.

Ook na de behandeling is het niet altijd vanzelfsprekend om opnieuw fysiek actief te worden. Daarom biedt het UZ Gent het revalidatieprogramma EU'REKA aan. Als uw behandeling is afgerond, kan u deelnemen. Het is geen probleem als u nog een onderhoudsbehandeling of anti-hormonale behandeling krijgt. U heeft enkel de toestemming van uw behandelende arts nodig. Meer informatie vindt u in de brochure “EU'REKA. Een revalidatieprogramma voor mensen na kanker” of op www.uzgent.be/kankercentrum.

Meer lezen over vermoeidheid

<https://www.kanker.be/alles-over-kanker/bijwerkingen/vermoeidheid>

<https://www.kanker.be/fysieke-activiteit-bij-na-kanker>

Als u last hebt van extreme vermoeidheid, neem dan gerust contact op met de verpleegkundig consulent of psycholoog. Zij zullen samen met u zoeken naar een goede manier om met de vermoeidheid om te gaan.

Infuusreacties/allergische reacties

Chemotherapie of antistoffen die via een infuus toegediend worden, kunnen soms een allergische reactie veroorzaken. Uw immuunsysteem reageert zo op de lichaamsvreemde eiwitten die het toegediend krijgt.

Hoe kan u een infuusreactie herkennen?

- Koude rillingen
- Koorts
- Spierpijn
- U bent kortademig, voelt zich benauwd
- Bloeddrukdaling (duizeligheid)
- Rode huiduitslag
- Jeuk over het hele lichaam

Deze klachten komen eerder zelden voor, maar als ze voorkomen kunnen ze al tijdens de toediening voorkomen. In vele gevallen komen ze echter pas nadien tot uiting. Daarom moet u na de behandeling soms nog even in observatie blijven. Deze klachten zijn tijdelijk.

Bij een allergische reactie zetten we het infuus stop, verwittigen we een arts en krijgt u antiallergische medicatie toegediend.

De symptomen en de mate waarin ze optreden verschillen naargelang het soort chemotherapie dat wordt toegediend.

Bij de eerste toediening observeert de verpleegkundige u nauwlettend bij de start. Als er een reactie optreedt, kan de infusie vertraagd of gestopt worden en krijgt u aangepaste medicatie. De infusie wordt verdergezet als de klachten verbeteren.

Bij twijfel over bepaalde symptomen of klachten tijdens of na het inlopen van de chemotherapie contacteert u best de arts of verpleegkundige.

Haarverlies

Heel wat behandelingen met chemotherapie beschadigen ook het haar. Soms verdunt het haar enkel, maar bij veel behandelingen treedt volledig haarverlies op. Deze bijwerking komt meestal voor in de tweede of derde week na de eerste chemotoediening. Sommige mensen voelen pijn in de hoofdhuid rond de periode van het haarverlies.

Op het einde van de chemotherapie kan u ook uw wenkbrauwen, wimpers, oksel- en schaamhaar (gedeeltelijk) verliezen. Deze bijwerking is tijdelijk!

Vooraf uw haar kort laten knippen is niet nodig, maar ga tijdig naar een speciaalzaak voor een pruik, als u dat wenst. U kan een brochure met adressen van speciaalzaken in uw buurt vragen aan de verpleegkundige of sociale dienst. Indien nodig kan u bij de start van de chemotherapie een attest voor een pruik vragen bij uw arts. Bezorg dit aan van uw ziekenfonds. Meer informatie vindt u op www.uzgent.be/kankercentrum.

Tijdens de chemotherapie kan er een soort donshaar verschijnen. U verwijdt dit donshaar best om uw haar mooi en snel terug te laten groeien. Na de laatste chemokuur groeit het haar snel terug.

Na 3 tot 6 maanden hebt u weer een haardos van een paar centimeter. Soms kan de kleur of de structuur van uw haren wat veranderen.

Heel wat patiënten vinden het verliezen van hun haar psychologisch heel zwaar. De confrontatie met haar dat op uw kussen achterblijft of haren in uw haarborstel, is lastig; ook al bent u hierop voorbereid.

In het ziekenhuis werken schoonheidsspecialisten die u goede tips kunnen geven over de verzorging van uw huid en haar. U kan steeds een afspraak met hen maken.

U heeft tijdens uw behandeling recht op zes keer een gezichtsmassage en zes keer een lichaamsmassage.

Deze vinden plaats aan bed of in een van onze wellnessruimtes (dagziekenhuis Medische oncologie, ingang 50, route 612 OF poli BAS, ingang 12, route 1325). U kunt een afspraak maken via het secretariaat van het Kankercentrum (tel. 09 332 55 25).

Maak gerust gebruik van dit aanbod. U hoeft hiervoor niet te betalen.

In de brochure 'Goed verzorgd, beter gevoel' van de Stichting tegen Kanker vindt u nog een pak nuttige adviezen i.v.m. deze bijwerking (www.kanker.be > Publicaties > Leven met kanker > "goed verzorgd, beter gevoel – gids met schoonheidstips").

ADVIEZEN VÓÓR HET HAARVERLIES

- **Vraag na bij uw ziekenfonds en eventueel bij uw hospitalisatieverzekering op welke tussenkomst u recht heeft. Het ziekenfonds voorziet een tussenkomst voor mensen met tijdelijk haarverlies als gevolg van hun behandeling. Ook sommige hospitalisatieverzekeringen komen hierin tussen. Het is belangrijk dat u deze informatie hebt voor u een pruik koopt.**
- **U kan kiezen voor een pruik, een mutsje of sjaaltjes. Kies hetgene waar u zich het best bij voelt.**
- **Laat u goed informeren over de soorten pruiken, hun prijs en het onderhoud. Er bestaan grote prijsverschillen.**
- **Als u vragen heeft over de prijzen en de tegemoetkomingen, kan u terecht bij de medewerkers van de sociale dienst.**
- **Ga voor start van de chemotherapie naar een speciaalzaak voor de aankoop van een pruik. Zo kan u het best een pruik kiezen die bij u past.**
- **Net voor het uitvallen van het haar kan u wat lichte tintelingen voelen ter hoogte van uw hoofd.**

LET OP

- **Kam of borstel uw haar niet te veel en gebruik een zachte borstel of kam met ver uit elkaar staande tanden. Begin steeds onderaan te kammen en eindig bovenaan.**
- **Vermijd het gebruik van kleurshampoos, bleekproducten, permanenten, krulspelden, haarspray en elektrische haardrogers voor en tijdens de eerste cyclus.**
- **Gebruik niet te veel shampoo en was uw haar om de 4 tot 7 dagen.**

ADVIEZEN TIJDENS HET HAARVERLIES

- **Spreek af met de kapster wanneer u zich het best kaal laat scheren. Vele patiënten doen dit zodra het haar met plukken uitvalt.**
- **Leg een badhanddoek op uw hoofdkussen. Bij het opstaan kan u de handdoek dichtvouwen en alle haartjes in één keer verwijderen.**

ADVIEZEN NA HET HAARVERLIES

- **Na het uitvallen van uw haar is uw hoofdhuid gevoelig en droog. Verzorg uw hoofdhuid met een milde shampoo of douchegel.**
- **Breng een hydraterende crème aan om de hoofdhuid tegen uitdrogen te beschermen.**
- **Draag bij koud weer uw pruik, een muts of een sjaaltje. Via het hoofd verliezen we heel wat lichaamswarmte.**
- **Wanneer uw haren terug groeien, gebruikt u bij een eerste kleuring best een kleurshampoo met natuurlijke producten. Daarna mag u de gewone producten weer gebruiken.**

Ontsteking van het mondslijmvlies (orale mucositis)

Chemotherapie tast ook gezonde cellen aan. Dat kan bijwerkingen veroorzaken zoals de aantasting van de slijmvliesen in de mond. Een goede mondhygiëne is daarom cruciaal om mondproblemen te voorkomen en te behandelen.

Het wordt aangeraden om voor de start van uw behandeling een bezoek te brengen aan uw tandarts. Vertel uw tandarts dat u met chemotherapie start en laat uw gebit grondig nakijken. Dit kan problemen voorkomen tijdens de behandeling. Laat geen ingrepen door de tandarts uitvoeren tijdens uw behandelingsperiode, zonder overleg te plegen met de oncoloog.

Wat is orale mucositis?

Orale mucositis is een ontsteking van het mondslijmvlies; met een rode, gezwollen en aangetaste mond en tong tot gevolg. Orale mucositis geeft ook pijn.

Orale mucositis kent verschillende gradaties van ernst (zie tabel). Hoe hoger de mucositisgraad, hoe meer last u heeft.

	Mucositisgraad	Symptomen
	Graad 0	In de mond is alles nog perfect normaal, geen klachten
	Graad 1	Roodheid, gevoeligheid in de mond
	Graad 2	Pijnlijke, zichtbare aantasting van het mondslijmvlies, soms roodheid, normaal eten is mogelijk
	Graad 3	Zeer pijnlijke, uitgebreide aantasting van het mondslijmvlies, vloeibare voeding is mogelijk
	Graad 4	Zeer uitgebreide aantasting van het mondslijmvlies met uitgebreide letsels in de mond; zeer pijnlijk; inname van voeding is onmogelijk

Tijdens uw behandeling inspecteert de (tand)arts of verpleegkundige uw mond op geregelde tijdstippen met een lampje.

Hebt u pijn of open wondjes in de mond, neem dan steeds contact op met de verpleegkundige. De pijnlijke zones in uw mond kunnen verholpen worden met een **laserbehandeling**. Dit is een pijnloze behandeling die gebeurt op voorschrift van de arts. Bespreek dit met de verpleegkundige. Meer informatie hieromtrent kunt u vinden in de brochure lasertherapie voor de behandeling van orale mucositis. www.uzgent.be/kankercentrum.

TIPS VOOR EEN GOEDE MONDHYGIËNE

- Poets uw tanden na elke maaltijd, minstens twee maal per dag.
- Poets uw tanden steeds met een medium-zachte tandenborstel. Poets twee minuten lang met kleine draaiende bewegingen.
- Gebruik een fluoridehoudende milde tandpasta.
- Vervang uw tandenborstel bij tekenen van slijtage (haren naar buiten).
- Wacht minstens een half uur na de maaltijd voor u de tanden poetst.
- Spoel de tandenborstel grondig na en bewaar hem droog met de borstelkop naar boven.
- Spoel uw mond geregeld met water. Dit voorkomt uitdroging van de slijmvliesen en zorgt voor een zuivere mond.
- Houd uw lippen vochtig met een lippenbalsem.
- Drink voldoende.
- Vermijd tandpasta met een blekende werking voor wittere tanden.

TIPS VOOR EEN GOEDE MONDHYGIËNE MET PROTHESE

- Spoel de prothese na elke maaltijd af onder stromend water.
- Reinig uw kunstgebit minstens één keer per dag met zeep en spoel het nadien goed af.
- Neem de prothese 's nachts en enkele uren per dag uit uw mond. Zo krijgt uw mondslijmvlies wat rust.
- Bewaar uw gebitsprothese steeds op een droge plaats en reinig ze voor u ze weer in uw mond steekt.
- Bij afters of ontstekingen laat u de prothese het best uit en neemt u contact op met uw arts.

Bij pijn of letsels in de mond neemt u best contact op met de arts of verpleegkundig consulent. Zij kunnen u advies geven rond het gebruik van een mondspoelmiddel.

Nagelveranderingen

Uw nagels kunnen doorheen de behandeling veranderen. De klachten kunnen soms nog maanden na de stopzetting van de chemotherapie aanhouden.

Bij de toediening van Paclitaxel zal men u voorstellen om ijshandschoenen en voetslippers aan te doen. Hiermee kunnen we nagelproblemen grotendeels voorkomen.

Wat kan u ervaren bij nagelproblemen?

- Uw nagels kunnen afbrokkelen of splitsen.
- Uw nagels kunnen broos worden, waardoor ze gemakkelijk afbreken.
- Uw nagels kunnen ontkleuren of bruin verkleuren.
- U kan de typische nagelringen zien verschijnen.
- Uw nagel kan loskomen van het nagelbed, u kan last krijgen van een pijnlijk nagelbed of een infectie

PREVENTIEVE MAATREGELEN

- Verzorg uw nagels goed, voorkom vuile nagels.
- Houd uw nagels kort.
- U kan uw nagels extra beschermen door deze te hydrateren met een voedende crème.
- Draag gemakkelijke schoenen.
- Gebruik geen valse nagels. De lijm verwijderen is niet goed voor de nagels.
- Draag handschoenen om te vermijden dat uw nagels afbreken.
- Hou wondjes ter hoogte van het nagelbed goed in de gaten.
- Breng een nagelversteviger of voedende nagellak regelmatig aan tijdens de behandeling (zowel aan uw vingernagels als teennagels) en doe dit verder zolang uw nagels broos zijn. U kan hiervoor terecht bij uw apotheker, maar kan dit ook in verschillende supermarkten terugvinden.
- Koude aan vingertoppen en tenen kan nagelproblemen helpen voorkomen. Bij de start van de behandeling legt de verpleegkundige u het gebruik van ijshandschoenen en voetslippers uit. Het is belangrijk om deze handschoenen en voetslippers aan te houden tijdens de behandeling. Om hygiënische redenen vragen we u om ook katoenen handschoentjes en voetovertrekken te dragen.
- De ijshandschoenen en voetslippers moeten tijdens de behandeling koud blijven. Vraag een nieuw exemplaar aan de verpleegkundige als dat niet het geval is.

LET OP

- **Gebruik niet te veel nagellakremover.**
- **Gebruik geen irriterende producten.**
- **Scheur gebroken nagels niet af, gebruik een nagelvijltje.**
- **Gebruik geen nagellakremover met aceton.**
- **Gebruik zo weinig mogelijk gewone nagellak.**

!

Het is belangrijk om uw arts te contacteren als u aanhoudende pijn of open wondjes hebt aan de nagels of de nagelbedden.

Perifere neuropathie

Sommige soorten chemotherapie kunnen neuropathie of zenuwpijn veroorzaken. Dit is het gevolg van een beschadiging van de gevoelszenuwen.

Dit kan zich uiten in tintelingen en een doof of slapend gevoel in de handen en voeten. Soms kan men pijscheuten gewaarworden. Uw fijne motoriek kan verstoord worden waardoor het bijvoorbeeld moeilijk wordt om een hemd dicht te knopen.

De zenuwpijn gaat meestal over na het stoppen van de kuur, maar in sommige gevallen kan dit aanwezig blijven.

ADVIEZEN BIJ TINTELINGEN

- **Wanneer u ervaart dat de tintelingen uitgelokt worden door koude kan u best blootstelling aan koude vermijden.**
- **Doe handschoenen en een sjaal aan in de winter als u buitenkomt.**

LET OP

- **Drink geen alcohol. Alcohol kan zenuwschade veroorzaken en de neuropathische pijn als gevolg van de chemotherapie verergeren.**

Meer lezen over tintelingen

<https://www.allesoverkanker.be/vraag/wat-kan-ik-doen-aan-tintelingen-mijn-handen-en-voeten>

Het is belangrijk om uw arts op de hoogte te brengen van deze bijwerking. Zowel de duur als mate waarin de tintelingen voorkomen zijn van belang.

Invloed op seksualiteit en intimiteit

Voor veel mensen is intimiteit en seksualiteit belangrijk voor hun levenskwaliteit. De ziekte, de mogelijke bijwerkingen van de behandeling en het gebruik van bepaalde medicatie kunnen een invloed hebben op de zin om te vrijen of het intiem zijn. Wat er verandert, kan verschillen van persoon tot persoon. Het is goed mogelijk dat u uw seksleven nu minder belangrijk vindt door andere zorgen over de ziekte, behandeling... Voor anderen kan seksualiteit en intimiteit net heel veel betekenen in deze periode.

Dit verschilt van persoon tot persoon. Het is belangrijk om eventuele veranderingen of problemen bespreekbaar te maken met uw partner of zorgverleners.

Uw ziekte of behandeling kan op verschillende manieren een impact hebben op uw seksualiteit en intimiteit. Fysieke problemen kunnen uw seksleven beïnvloeden. Door een verminderde algemene conditie of vermoeidheid kan u kortademig zijn tijdens het vrijen. Sommige patiënten ervaren ook een afname van intensiteit of bereiken moeilijk een orgasme.

Vrouwen kunnen vroegtijdig in de menopauze komen. Dit merkt u aan het uitblijven van uw maandstonden en aan menopauzale klachten zoals warmteopwellingen en vaginale droogte.

Mannen kunnen erectieproblemen krijgen of last hebben van pijnlijke zaadlozingen of droge orgasmes.

Ook psychologische problemen kunnen een impact hebben. Misschien moeten u en uw partner wennen aan de uiterlijke veranderingen door de behandeling, zoals haarverlies, gewichtstoename of –verlies. Misschien voelt u zich minder aantrekkelijk en/of heeft u angst bij het vrijen door de katheter of stoma.

Het is ook niet evident voor uw partner: soms heeft die ook schrik om intiem te zijn. Alles is precies anders en moeilijker nu heel het leven beïnvloed wordt door de ziekte en behandeling. Daarom is het belangrijk om te praten met uw partner. Intimiteit blijft belangrijk, ook al gebeurt het nu minder frequent of op een andere manier. Het is belangrijk elkaar ook daarin te vinden.

We raden u aan om tot 7 dagen na de toediening van de chemoprodukten bij het vrijen een condoom te gebruiken. Restanten van de medicatie zitten ook in de slijmvliesen en uw partner komt hier best niet mee in contact. Als u hormoontherapie krijgt, moet u met uw arts bespreken welk soort voorbehoedsmiddel u mag gebruiken. Sommige anticonceptiepillen kunnen immers de werking van de hormoontherapie beïnvloeden.

Tijdens uw behandeling wordt u beter niet zwanger. De behandeling kan schadelijk zijn voor de baby.

ADVIEZEN

- **Persoonlijke hygiëne blijft zeer belangrijk, ook bij het knuffelen en vrijen. Aandacht besteden aan uw uiterlijk kan een positieve invloed hebben op uw zelfvertrouwen.**
- **Probeer met uw partner te blijven praten over intimiteit en seksualiteit. U kan aangeven welke handelingen u wel of niet kunt of wilt.**
- **Een centrale katheter of verbanden zijn meestal geen belemmering om te knuffelen of te vrijen.**
- **Bij een te laag aantal bloedplaatjes en bij drogere slijmvliezen raden wij steeds het gebruik van glijmiddel (op waterbasis) aan.**
- **Besprek orgasme- en erectieproblemen met uw behandelende arts of verpleegkundige. Zij kunnen u helpen of eventueel doorverwijzen.**
- **Medicatie kan ook een invloed hebben op het beleven van seksualiteit. Besprek dit met uw apotheker of behandelend arts.**

Problemen met seksualiteit, zowel op lichamelijk als op emotioneel vlak, kan u bespreken met de arts, verpleegkundige of psycholoog. Als u dit wil, kan u ook terecht bij de seksuoloog van het ziekenhuis (tel. 09/332.60.23). U kan ook steeds terecht met uw vragen op kanker_en_seksualiteit@uzgent.be. Meer info vindt u op www.uzgent.be/kankercentrum.

Meer lezen over kanker en seksualiteit

<https://www.allesoverkanker.be/vraag/wat-de-impact-van-chemotherapie-op-ons-seksleven>

<http://www.kanker.be/alles-over-kanker/jongeren-en-kanker/bijwerkingen/kanker-en-seksualiteit>

Vruchtbaarheidsproblemen

De ziekte, de eventuele bijwerkingen van de behandeling en het gebruik van bepaalde medicatie kunnen een verminderde of blijvende onvruchtbaarheid veroorzaken. Chemotherapie is bedoeld om kankercellen te vernietigen. Maar ook gezonde cellen kunnen vernietigd raken, ook de eicellen en zaadcellen. De uiteindelijke schade is afhankelijk van de dosis en het type chemotherapie dat u krijgt. Als u een kinderwens hebt, is het belangrijk om hier zeker voor de start van uw behandeling met uw arts over te spreken.

ADVIEZEN

- **Overleg met uw arts welke consequenties de behandeling heeft voor uw vruchtbaarheid.**
- **Bespreek het gebruik van gepaste anticonceptie met uw behandelende arts.**
- **Een zwangerschap tijdens de behandeling wordt afgeraden aangezien die schadelijk kan zijn voor de baby. Zolang er geen eenduidige uitspraak is over (on)vruchtbaarheid, moet u er rekening mee houden dat u nog vruchtbaar kunt zijn tijdens en na uw behandeling. Daarom is het raadzaam de gepaste voorbehoedsmiddelen te gebruiken.**
- **Het is belangrijk om problemen te bespreken met een arts of verpleegkundige.**
- **Als u een kinderwens hebt, bespreek dit dan met de arts of verpleegkundige.**

Meer uitgebreide informatie over (on)vruchtbaarheid bij kanker kan u terugvinden in de informatiebrochure vruchtbaarheid bij patiënten met kanker op www.uzgent.be/kankercentrum

Verhoogde bloeddruk

Uw behandeling kan de bloeddruk soms doen stijgen. Het is belangrijk dat u dit regelmatig controleert. Als de bloeddruk verhoogd is bij meerdere metingen op 1 dag, dan spreken we van hypertensie. Een hoge bloeddruk kan verschillende symptomen veroorzaken en is belastend voor het lichaam.

Wat kan u ervaren bij een hoge bloeddruk?

- Hoofdpijn
- Duizeligheid
- Hartkloppingen
- Oorsuizen
- Wazig zicht
- Kortademigheid

Wanneer moet u contact opnemen met het ziekenhuis?

- Als u bij meerdere metingen een verhoogde bloeddruk heeft en/of veel klachten ervaart. Neem contact op met de verpleegkundig consulent. Ook uw huisarts kan ingrijpen bij een verhoogde bloeddruk.

Stemveranderingen en heesheid

Het is mogelijk dat u tijdens uw behandeling last heeft van een veranderd stemgeluid of heesheid. Soms kunnen warme dranken, honing of keelpastilles wat verlichting brengen.

Deze bijwerking kan heel wisselend zijn en zal spontaan verdwijnen na stopzetting van de therapie.

05 WANNEER MOET IK CONTACT OPNEMEN MET HET ZIEKENHUIS?

- Als u koorts heeft, vanaf 38,5°C.
- Als u tekenen van een infectie waarneemt.
- Als u niet of onvoldoende kan eten en/of drinken.
- Als u meer dan drie dagen braakt of als u meer dan 3x per dag braakt.
- Als u een pijnlijke en gezwollen maag heeft.
- Als u tekenen van uitdroging vertoont (dorstgevoel, droge huid, weinig plassen).
- Als u op korte tijd veel vermagert.
- Als u pijn of bloedingen in uw mond heeft.
- Als u koorts heeft die gepaard gaat met mondklachten.
- Als u last heeft van pijn tijdens de ontlasting en uw stoelgang hard is.
- Als u aanhoudende diarree heeft.
- Als u last heeft van een opgezet buik.
- Als u buikpijn of buikkrampen heeft.
- Als u zich erg misselijk voelt en moet braken.
- Als u pijn op de borst ervaart.
- Als u geelzucht ontwikkelt (oogwit of huid ziet er gelig uit; ontkleurde ontlasting; donkere urine; jeuk).